

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2020

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

პირადი არაქონებრივი უფლებების ქონებრივი ღირებულების განსაზღვრის პრობლემა სამოქალაქო ბრუნვაში

სტატია ეხება პირადი არაქონებრივი უფლებების ქონებრივი ღირებულების დადგენის პრობლემას და მისი თავსებადობის დადგენას ამავე უფლებების ფუნდამენტურ, იდეალურ (არაქონებრივ) საწყისთან. სამართლებრივი პრობლემის სრულყოფილი წვდომისთვის მიზანშეწონილია თემასთან დაკავშირებული სხვადასხვა კონცეპტუალური საკითხის სისტემური ანალიზი, რათა დადგინდეს, რამდენად უზრუნველყოფს პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვის ქართული მოდელი საიმედოობის იმ სტანდარტს, რომელიც პროგრესული მართლწესრიგების მიერაა დადგენილი ინფორმაციული ეპოქისთვის დამახასიათებელი ყველა ასპექტის გათვალისწინებით.

დოქტორინული ანალიზის შედეგად იკვეთება სხვადასხვა მოსაზრება პიროვნულ უფლებებში ქონებრივი ღირებულების განსაზღვრის თაობაზე, რაც აფერხებს საკითხის ირგვლივ ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებას.

კვლევა ეფუძნება იურიდიული დოქტრინისა და სასამართლო პრაქტიკის ანალიზს. ნაშრომში წარმოჩენილია სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემის მიერ შემუშავებული კონცეპტუალური მიდგომები და ქართული საკანონმდებლო მონესრიგების პერიპეტიები შედარებითსამართლებრივ ჭრილში.

საკვანძო სიტყვები: პირადი, არაქონებრივი, უფლებები, ეკონომიკური, ქონებრივი, ღირებულება ბრუნვა.

1. შესავალი

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სსკ) მე-18 მუხლით დაცული პიროვნული უფლებები არამატერიალური, არაქონებრივი ხასიათისაა, რომლის დაცვის უპირველესი ობიექტია თითოეული ადამიანის არსებობასთან დაკავშირებული არამატერიალური ფასეულობები, პიროვნების პატივისცემისა და მისი ინდივიდუალობის (იდენტობის) გამომხატველი ღირებულებები. აღნიშნული უფლებები, როგორც სამოქალაქო სისტემის ნაწილი, გამოვლინებას ჰპოვებენ სამართლებრივი წესრიგის მიერ უზრუნველყოფილ ზოგად მოთხოვნაში იყო პიროვნება¹ და ქმნის უმაღლეს ფასეულობათა კრებულს, სადაც თავისუფლების სამართლებრივ მასშტაბს ადამიანის ღირსება განსაზღვრავს.² სწორედ ღირსების ზეკანონურ უფლებასთან უშუალო კავშირის გამო მიიჩნევა, რომ აღნიშნული უფლებები, როგორც წესი, მოკლებულია ეკონომიკურ შინაარსს, რადგან სხვა უფლებებისგან, პირველ რიგში, მათი წარმოშობის საფუძველი განსხვავებს, რომელიც უბრალოდ ადამიანის არსებობის ფაქტს უკავშირდება. ეს ნიშნავს, რომ პირი დაბადებიდან არის პირადი არაქონებრივი უფლების მატარე-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი; სულხან-საბა ორბელიანის სასწავლო უნივერსიტეტის ასისტენტი; ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მონვეული ლექტორი.

¹ კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, ევროპული და შედარებითი სამართლის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბ., 2009, 131; უთითებს: *Gierke O.*, *Deutsches Privatrecht*, §81, Band I, Leipzig, 1895, 702.

² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის № 1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-1.

ბელი, პიროვნული უფლება ახასიათებს მას, როგორც ადამიანს,³ რაც თითქოსდა თავისთავად გამოორიცხავს ამ უფლების ეკონომიკურ შინაარსს. შეიძლება ითქვას, რომ სიტყვა პიროვნული უფლებების აღსანიშნავად ტერმინი „არაქონებრივის“ შემოტანაც პიროვნული უფლებების ქონებრივი სფეროსგან სრულად გამიჯვნას⁴ და მასში არაქონებრივი, იდეალური ღირებულების ხაზგასმას ემსახურებოდა.

წარმოშობის საფუძვლების მიხედვით აღნიშნული დიფერენცირების მიუხედავად, თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მკაცრი მიჯნის დაცვა პიროვნულ უფლებებსა და ამ უფლებების ეკონომიკურ ბრუნვაში გამოყენებას შორის თითქმის შეუძლებელი ხდება. მომსახურების ან პროდუქციის წარმოება-რეალიზაციის პროცესში ხშირად გამოიყენება ისეთი დეტალები, რომლებიც არ წარმოადგენენ კლასიკური გაგებით სასაქონლო ნიშნებს, არამედ პოლიტიკის, მუსიკის, შოუ-ბიზნესისა თუ სამოდელო სივრცეში მოღვაწე ცალკეული ცნობადი სახეებისთვის დამახასიათებელი პიროვნული ელემენტებია.⁵ აღნიშნული განსაკუთრებით ინტენსიურია სარეკლამო ბიზნესსა და მედიასაშუალებებში, რაც საკმაოდ მიმზიდველ სივრცეს წარმოადგენს პიროვნული მახასიათებლების – სახელის, გამოსახულების, სასცენო სახის, იმიჯის, ხმისა თუ პირადი ცხოვრების ამსახველი დეტალების კომერციული მიზნებისთვის გამოყენებისთვის.

საკუთარი პიროვნულობის ეკონომიკური შეფასება შესაძლებელია შემოსავლის წყაროც კი გახდეს, ასევე არა მხოლოდ ცნობადი სახეებისთვის, ე. წ. არასაჯარო პირებისთვის, რომელთაც შეუძლიათ თავად საკუთარი პიროვნული ღირებულებების (პირადი ცხოვრებიდან ინფორმაცია, სახელი, ხმა, იმიჯი, საქმიანი რეპუტაცია) სამოქალაქოსამართლებრივი გარიგების ობიექტად ქცევა. სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემებში ფართოდ გამოიყენება ე. წ. სალიცენზიო ხელშეკრულებები, რომელთა მეშვეობით უფლებამოსილ სუბიექტს ხელეწიფება მესამე პირს გადასცეს ზემოაღნიშნული რომელიმე მახასიათებლის გამოყენების უფლება ანაზღაურების სანაცვლოდ. გარიგების არარსებობის პირობებში კი არაუფლებამოსილი პირის მიერ დასახელებული ღირებულებების გამოყენების შემთხვევაში უფრო მეტად ილახება პიროვნული უფლებების კომერციული და არა იმდენად იდეალური ინტერესები⁶. სწორედ ამ

³ Klüber R., *Persönlichkeitsschutz und Kommerzialisierung*, Tübingen, 2007, 14.

⁴ ბიჭია მ., პირადი უფლებების ხელყოფისთვის არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების ქართული მოდელის შესაბამისობა ევროპულ სტანდარტებთან, *ჟურნალი „სამართალი“*, № 1, 2017, 9.

⁵ Rixecker R., in: *Münchener Kommentar zum BGB, Allgemeine Persönlichkeitsrecht*, §12, Band 1, 7. Aufl., München, 2018, Rn. 35.

⁶ BGH GRUR 2000, 709- Marlene Dietrich; შდრ. Douglas v Hello! [2007] UKHL 21. აღნიშნულ საქმეში ინგლისის სასამართლომ განიხილა კეტრინ ზეტა ჯონსისა და მაიკლ დაგლასის ქორწილის უნებართვო ფოტოების ჟურნალ *“Hello!”*-ს მიერ გავრცელების ფაქტი. აღნიშნული ქორწილის ფოტოგადაღების ექსკლუზიური უფლებით აღჭურვილი იყო მხოლოდ ჟურნალი *“OK!”*. კონკურენტი ჟურნალის ხელში პაპარაცების მიერ გადაღებული ფოტოების მოხვედრა და გამოქვეყნება ინგლისის სასამართლოს აზრით *Breach of Confidence*-ის სარჩელით უნდა ყოფილიყო განხილული, რადგან *Common law* პირდაპირ არ ითვალისწინებს უფლებას საკუთარ გამოსახულებაზე. სასამართლოს წინაშე იდგა ამოცანა, ჰქონდათ თუ არა დაგლასებს ქორწილის ცერემონია საიდუმლოდ შენახვის დაცვის უფლება და როგორ უნდა მომხდარიყო აღნიშნული ვალდებულების შესრულება, მას შემდეგ, რაც ლიცენზირებული ჟურნალი მოახდენდა კანონიერად ამ ინფორმაციის გასაჯაროებას? სასამართლომ ჩათვალა, რომ მოსარჩელების სადავო უფლებების დიდი ნაწილი კომერციული გარიგებების საგნად იქცა. ამ უფლების „მონარჩენი“ მხოლოდ იმაში გამოიხატება, რომ მოსარჩელებს უფლება ჰქონდათ, *“OK!”*-ის მიერ გადაღებული ფოტოებიდან შეერჩიათ გამოსაქვეყნებელი მასალა. სასამართლომ ჩათვალა, რომ მხოლოდ ეს „მონარჩენი“ პირადი

კონტექსტში საუბრისას იურიდიულ ლიტერატურაში ფართოდ გამოიყენება ტერმინი – *Personality merchandising*⁷, რომლის შინაარსი სწორედ პიროვნულობის სავაჭრო ობიექტად გამოყენებას უკავშირდება.

წინამდებარე სტატიის მიზანია პირად არაქონებრივ უფლებებში ქონებრივი ელემენტის შესწავლა და მისი თავსებადობის დადგენა ამავე უფლებების ფუნდამენტურ, იდეალურ (არა-ქონებრივ) საწყისთან. დასახელებული ორი ღირებულების დიფერენცირება და პიროვნულ უფლებაში ქონებრივი საწყისის დადგენა განსაკუთრებით აქტუალურია სამოქალაქო ბრუნვაში, ვინაიდან სისტემური თვალსაზრისით არასწორი გადანყვეტილების მიღება უშუალოდ ახდენს გავლენას უფლებამოსილი პირის ინტერესების ეფექტიან დაცვაზე. ამდენად, ნაშრომის ამოცანაა საკვლევი თემის ირგვლივ სასამართლო პრაქტიკისა და მეცნიერული დისკურსის ანალიზის შედეგად რეალური და ხელშესახები რეკომენდაციების შემუშავება, რომელიც მნიშვნელოვნად აამაღლებს პიროვნული უფლების დაცვის სტანდარტს სამოქალაქო სამართალურთიერთობებში.

ნაშრომი ეფუძნება შედარებითსამართლებრივ, ნორმატიულ და სისტემური კვლევის მეთოდებს, უპირატესად გერმანულ სამართალში არსებული მიდგომების გათვალისწინებით ანგლო-ამერიკულ სამართლის ოჯახის ქვეყნებში არსებულ მონესრიგებასთან შედარების შედეგად. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საკმაოდ ლეგიტიმურად ჩნდება ინტერესი პიროვნული უფლების ქონებრივ შინაარსთან დაკავშირებით, რომელიც სხვადასხვა ქვეყნის მართლწესრიგებში სხვადასხვა საკანონმდებლო კონსტრუქციის სახით არის განმტკიცებული და ერთმანეთისგან მეთოდოლოგიური საფუძვლებით განსხვავდება. ამ კუთხით ღირებულებულია სხვადასხვა ქვეყნის სამართლებრივი სისტემების მიერ ჩამოყალიბებული კონსტრუქციების განხილვა ანგლო-ამერიკული და კონტინენტურ-ევროპული ქვეყნების მაგალითზე და მათი თავსებადობის შემოწმება ქართულ მონესრიგებასთან.

ნაშრომში თავდაპირველად მიმოხილულია აღნიშნული საკითხის თაობაზე სამართლებრივი მოძღვრების განვითარების ისტორია, ასევე თანამედროვე რეალობა დასახელებული ორი სისტემის მქონე ქვეყნებში და გაანალიზებულია საკითხთან დაკავშირებით იურიდიულ დოქტრინაში არსებული თეორიული ნიაღვრები. ნაშრომის ბოლოს ჩამოყალიბებულია კონკრეტული რეკომენდაციები თემაში განხილულ უმთავრეს საკითხებთან მიმართებით.

ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებიდან არ არის საკმარისი *"Hello!"*-სთვის ფოტოების გამოქვეყნების ასაკრძალად. შდრ. *Campbell v MGN* [2004] 2 AC 457-2001 წელს გაზეთმა *"Mirror"*-მა გამოაქვეყნა სტატია, სადაც მოთხრობილი იყო იმის შესახებ, თუ როგორ მკურნალობდა კემპბელი ანონიმურ ნარკომანთა ჯგუფში. სტატიას ერთვოდა მოდელის ფოტო, სადაც ეს უკანასკნელი ყოველდღიურ ჯინსებში გამოწყობილი, კლინიკის შესასვლელთან იდგა. მოდელის მიერ სარჩელის შეტანის შემდეგ იმავე გაზეთმა გამოაქვეყნა სტატიების ციკლი, რომელიც შეურაცხმყოფელი და ცინიკური ფორმით მოიხსენიებდა ნაომის აღნიშნულ ქცევას. სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა პუბლიკაციის ადრესატის საჯარო სტატუსზე და ინტერესების ბალანსირების მიზნით გამოკვეთა პირადი სფეროს დაცულობის გონივრული მოლოდინის პრინციპი. სასამართლომ დაადგინა, რომ ფოტოსურათების გასაჯაროებით შეილახა მოსარჩელის პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რომელიც გადასწონიდა მოპასუხის გამოხატვის თავისუფლებას და მოპასუხეს მთლიანობაში დაეკისრა 1 მილიონ ფუნტ სტერლინგზე მეტის გადახდა მოდელის სასარგებლოდ.

⁷ *"Vermarktung der Persönlichkeit"*, *Rixecker R.*, in: *Münchener Kommentar zum BGB, Allgemeine Persönlichkeitsrecht*, §12, Band 1, 7. Aufl., München, 2018, Rn. 36; *Klüber R.*, *Persönlichkeitsschutz und Kommerzialisierung*, Tübingen, 2007, 13.

2. პიროვნული უფლებების ეკონომიკური ღირებულების თაობაზე სამართლებრივი მოძღვრების განვითარების ისტორია

პიროვნულობის ტრადიციული თეორიის ფუძემდებლებისთვის პირად უფლებაში იდეალური და კომერციული ელემენტების ურთიერთმიმართების თაობაზე საკითხი არც განიხილებოდა, რადგან სამართლებრივ აზროვნებაში აღნიშნული უფლება მისი მფლობელის წმინდა პერსონალურ და იდეალურ ინტერესებს ემსახურებოდა,⁸ რომელიც ქონებრივი უფლებებისგან განსხვავებით, განუსხვისებადი სიკეთეებია და არც მემკვიდრეობით გადაიცემა.⁹ მოგვიანებით, ცალკეული პიროვნული უფლებების, კერძოდ, სახელისა და გამოსახულების მზარდი „კომერციალიზაციის“¹⁰ ფაქტების პირობებში, მე-19 საუკუნის იურიდიულმა დოქტრინამ გვერდი ვერ აუარა აღნიშნულ საკითხს და გაჩნდა აზრთა სხვადასხვაობა, თუ რა მიმართება ჰქონდა დასახელებულ ორ საწყისს ერთმანეთთან. აღნიშნული დისკუსიიდან ყურადღებას იმსახურებს სამი პოზიცია:¹¹ პირველი, ტრადიციული და უმცირესობაში მყოფი პოზიციის მიხედვით, პიროვნული უფლება მხოლოდ იდეალური ინტერესების დაცვას ემსახურება; მეორე და რადიკალურად საპირისპირო პოზიციის მიხედვით, კომერციალიზაციის ცნება და მასთან დაკავშირებული ეკონომიკური საწყისის იდეა უკავშირდება სახელის, გამოსახულების, ხმის და პიროვნულობასთან დაკავშირებული სხვა მახასიათებლების მოგების მიღების მიზნით გამოყენებას. შუალედური პოზიცია პიროვნულ უფლებაში ცალკე არ გამოჰყოფს არამატერიალურ ქონებრივ საწყისს და პიროვნული უფლების ერთიან კონცეფციად განიხილავს.

რომანულ სამართლებრივ ოჯახსა და საერთო სამართლის ქვეყნებში პიროვნული უფლების ეკონომიკური ღირებულების შესახებ ხედვები არსობრივად ემთხვევა ერთმანეთს. აღიარებული ფაქტობრივი მოცემულობაა, რომ მეტ-ნაკლებად ვერც ერთი მართლწესრიგი ვერ გაექცა ქონებრივი ინტერესებით პიროვნული უფლებების დატვირთვის თემას. განსხვავება ამ ორ სამართლის სისტემებს შორის უმეტესად დაცვის რეგულირების მეთოდებშია.

3. პირადი არაქონებრივი უფლებების დიფერენცირება ქონებრივი ასპექტის მიხედვით კონტინენტურ-ევროპულ სამართალში

3.1. ზოგადი პიროვნული უფლების ქონებრივი და არაქონებრივი ელემენტების მიმართება გერმანულ სამართალში

პიროვნული უფლების კომერციული ღირებულების აღნიშვნა გერმანიაში სასამართლო პრაქტიკის დამსახურებაა, სადაც პრაქტიკული საჭიროებებიდან გამომდინარე გაჩნდა პირადი არაქონებრივი უფლებებისა და მათი ეკონომიკური ღირებულების გამიჯვნის საჭიროება.¹² გერმანიის ფედერალურმა უმაღლესმა სასამართლომ ჯერ კიდევ 1956 წელს ერთ-ერთ

⁸ Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 196.

⁹ Krneta S., Kommerziele Aspekte des Rechts am eigenen Bild, GRUR 1996, 299, <www.Beckonline.de> [06.01.2019].

¹⁰ „Kommerzialisierung des Persönlichkeitsrechts“.

¹¹ Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 197.

¹² იქვე.

გადაწყვეტილებაში¹³ საიმპერიო სასამართლოს მიერ არამატერიალური სიკეთეების დაცვის დადგენილი პრაქტიკის¹⁴ განვრცობით გამოსახულებაზე უფლება არამატერიალურ სიკეთედ აღიარა, რომლის სარეკლამო მიზნებისთვის გამოყენება კომერციულ მოგებაზე ორიენტირებული ფირმის მიერ პირის „ექსკლუზიური ბატონობის სფეროში“¹⁵ უნებართვო ჩარევად და შესაბამისად, ქონებრივი ღირებულების მქონე უფლების დარღვევად დააკვალიფიცირა.

მოგვიანებით, 2000 წელს გერმანიის უმაღლესმა ფედერალურმა სასამართლომ მარლენ დიტრიხისა¹⁶ და „ცისფერი ანგელოზის“¹⁷ საქმეებში დაადგინა, რომ ერთ-ერთი პროდიუსერის მიერ მსახიობის სახელისა და გამოსახულების უნებართვო გამოყენებით შეილახა ზოგადი პიროვნული უფლებისა და მისი ცალკეული გამოვლინების ორივე ასპექტი, როგორც იდეალური, ისე ეკონომიკური. სასამართლომ აღნიშნული მსჯელობა განაზოგადა და დაასკვნა, რომ პიროვნულობისა და ინდივიდუალურობის ნებისმიერი მახასიათებლის არამართლზომიერი ხელყოფის შემთხვევაში, დარღვევის ხარისხის მიუხედავად, დაცვის ღირსი ინტერესის მქონე პირი უფლებამოსილია მოითხოვოს ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება, ანუ გამოიყენოს ქონებრივი პასუხისმგებლობის დამკისრებელი სანქცია. სასამართლომ ხაზი გაუსვა ასევე იმ გარემოებასაც, რომ პიროვნული უფლების კომერციული ღირებულების მქონე ნაწილები აქტუალობას არც პირის გარდაცვალების შემდეგ კარგავს და დაცვის უფლებამოსილება მემკვიდრეებზე გადადის¹⁸.

დღეს, თანამედროვე გერმანულ იურიდიული ლიტერატურაში¹⁹ სიახლეს არ წარმოადგენს თეზა, რომ ზოგადი პიროვნული უფლების დაცვის ობიექტი არ არის მხოლოდ წმინდა

¹³ BGH GRUR 1956, 427, 428-Paul Dahlke- აღნიშნული გადაწყვეტილება საინტერესოა იმ კუთხით, რომ მან საფუძველი ჩაუყარა პიროვნული უფლების დარღვევისათვის ზიანის ანაზღაურების პრაქტიკას. საქმე ეხებოდა თეატრისა და კინოს მსახიობის – პოლ დალკეს ფოტოების უნებართვო გამოყენებას სარეკლამო მიზნით, რომელიც სხვა ფოტოებთან ერთად გამოქვეყნდა ერთ-ერთ ჟურნალში მოპედის რეკლამირების მიზნით.

¹⁴ Alexander Ch., Schadenersatz und Abschöpfung im Lauterkeits- und Kartellrechts, Jena, 2010, 257; ზიანის ანაზღაურების დოგმატური საფუძველის შესახებ იხ.: Dreier Th., Kompensation und Prävention, Tübingen, 2002, 256.

¹⁵ Vermögenswertes Ausschliesslichkeitsrecht.

¹⁶ BGH GRUR 2000, 709, 713 - Marlene Dietrich. აღნიშნულ საქმეში მოსრჩელეს წამოადგინდა მარლენ დიტრიხის ქალიშვილი, ხოლო მოპასუხეს ერთ-ერთი პროდიუსერი, რომელიც ავრცელებდა სხვადასხვა სახის პროდუქციას მარლენ დიტრიხის სახელის გამოყენებით. მან ასევე ხელშეკრულებით გადასცა უფლება Fiat Automobil AG-ს ავტომობილის სახელწოდებად გამოყენებინა „მარლენი“.

¹⁷ BGH NJW 2000, 2195; 2000, 2201 - Der blaue Engel.

¹⁸ აღსანიშნავია, რომ გერმანიის უმაღლეს სასამართლოს ამ გადაწყვეტილებამდე არ დაუფიქსირებია თავისი პოზიცია ზოგადი პიროვნული უფლების გასვისებადობის და მემკვიდრეობით გადაცემადობის თაობაზე. „მეფისტოს“ საქმეში (BGHZ 50, 133 [137] = NJW 1968, 1773 = LM Art. 2 GrundG Nr. 40 L) სასამართლომ დაასკვნა, რომ „პიროვნულობისგან განუყოფელი და ორგანულად დაკავშირებული უფლებები, გარდა კომერციული ღირებულის მქონე ნაწილებისა, არ ექვემდებარება გასხვისებას და მემკვიდრეობით გადაცემას“, ხოლო ნენას საქმეში – „Nena- Entscheidung“: BGH, NJW-RR 1987, 231 = LM § 812 BGB Nr. 187 = GRUR 1987, 128- საქმეში ერთ-ერთმა მომღერალმა ექსკლუზიური ხელშეკრულების საფუძველზე გადასცა ერთ-ერთ კომპანიას ოპტიკური და აკუსტიკური სამყაროსთვის აუცილებელი უფლებები კომერციული გამოყენების მიზნებისთვის. მესამე პირს, რომელმაც არამართლზომიერად გამოიყენა მომღერლის მიერ გადაცემული უფლება, უსაფუძვლო გამდიდრების წესების გამოყენებით დაეკისრა ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება. სასამართლომ საერთოდ ღიად დატოვა გამოსახულებაზე უფლების გადაცემადობის საკითხი, თუმცა პიროვნული უფლების ქონებრივი ასპექტის რელევანტურობა სადავოდ არ გაუხდია.

¹⁹ Kläver M., Vermögenrechtliche Aspekte des zivilrechtlichen allgemeinen Persönlichkeitsrechts, ZUM 2002, 205.

პერსონალური (იდეალური) ინტერესები,²⁰ არამედ მასში თანაბრად მოიაზრება ეკონომიკური კუთხითაც ღირებული პიროვნული მახასიათებლები, რომელთა ობიექტებია როგორც ადამიანისგან გაუყოფადი, ისე სუბიექტისგან ჩამოცილებადი და რეალიზაციას დაქვემდებარებული არამატერიალური სიკეთეები,²¹ რაც საკმაოდ წარმატებით შეიძლება გახდეს დარღვევის ობიექტი ეკონომიკური გამორჩენის მიღების მიზნით.²²

3.2. პიროვნული უფლება, როგორც ქონებრივი ტიპის უფლება ფრანგულ სამართალში

პიროვნული უფლებების კომერციული ფასეულობის თემა სადისკუსიო საგანს წარმოადგენს საფრანგეთშიც.²³ საფრანგეთის უზენაეს სასამართლოს ჯერ არ მოუხდენია აღნიშნული დაშვების ვერბალური კონსტატაცია. უფრო მეტიც, 2005 წლის გადაწყვეტილებაში, სადაც გარდაცვლილის შვილები ითხოვდნენ მამის ფოტოების კომერციული მიზნით გამოყენების გამო ზიანის ანაზღაურებას, საფრანგეთის საკასაციო სასამართლომ პიროვნების გამოსახულებასთან დაკავშირებული ქონებრივი ასპექტის მემკვიდრეობით გადაცემადობის უფლებაზე ცალსახად უარყოფითი პოზიცია დააფიქსირა.²⁴ შესაბამისად, საფრანგეთის სამართლებრივ აზროვნებაში ჯერ კიდევ ღრმადაა ჩანერგილი იდეა, რომ პიროვნული უფლებები მკაცრად პერსონიფიცირებული და პიროვნებისგან განუყოფელი უფლებებია.²⁵ თუმცა აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთი ქვედა ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებებში შეინიშნება ქონებრივი ასპექტის გამოცალკევების მცდელობებიც.²⁶ ამ კონტექსტში აღნიშვნის ღირსია ვერსალის სააპელაციო სასამართლოს 2005 წლის გადაწყვეტილება²⁷, სადაც საქმე ეხებოდა ერთ-ერთი ხელოვანის ფოტოს გამოყენებას კალენდრის საილუსტრაციოდ, მაშინ, როდესაც ფირმას ჰქონდა აღნიშნული ხელოვანის ფოტოს გამოყენების ექსკლუზიური უფლება. სააპელაციო სასამართლოს აღნიშნული ხელშეკრულების ნამდვილობა ეჭვქვეშ არ დაუყენებია, რაც ფოტოსურათზე ქონებრივი ტიპის გარიგების განხორციელების დაშვებას, ანუ სამოქალაქო ბრუნვაში მისი გამოყენების აღიარებას ნიშნავდა.

²⁰ Rixecker R., in: Münchener Kommentar zum BGB, Allgemeine Persönlichkeitsrecht, §12, Band 1, 7. Aufl., München, 2018, Rn. 3; Bamberger H., Roth H., Hau W., Poseck R., Beck'scher Online-Kommentar, §12, 46. Aufl., München, 2018, Rn. 9.

²¹ ბიჭია მ., პირადი უფლებების ხელყოფისთვის არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების ქართული მოდელის შესაბამისობა ევროპულ სტანდარტებთან, ჟურნ. „სამართალი“, № 1, 2017, 9.

²² Kläver M., Vermögenrechtliche Aspekte des zivilrechtlichen allgemeinen Persönlichkeitsrechts, ZUM 2002, 205; Hubmann H., Das Persönlichkeitsrecht, Köln, 1967, 133.

²² მაგ., საკუთარი პიროვნულობის კონკრეტული მახასიათებლებით, კერძოდ, სახელისა და გამოსახულების სარეკლამოდ გამოყენებით მხოლოდ მე-20 საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს ბორის ბეკერმა წლიურად 22 მილიონი გერმანული მარკა გამოიმუშავა, ბერნჰარდ ლანგერმა – 4, 5 მლ, ხოლო შტეფი გრაფმა – 3 მილიონი მარკა.

²³ Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 1072.

²⁴ Cass. Civ. 15.02.2005, D.2005. IR. 597.

²⁵ Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 1072.

²⁶ TGI Lyon 17.12.1980, D.1981. J. 202; TGI Paris 28.9.2006, მითითებულია: Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 1072.

²⁷ Cass. Civ. 15.02.2005, D.2005. IR. 597.

აღსანიშნავია ფრანგულ იურიდიულ ლიტერატურაში ცალკეული ავტორების მისწრაფებებიც, რომლებიც ცალკეულ პიროვნულ უფლებებში, როგორცაა: გამოსახილება, ხმა და სახელი, კომერციული ელემენტების არსებობას ამტკიცებენ. მათი განმარტებით, პიროვნებას აქვს საკუთარ გამოსახულებაზე ექსკლუზიური გამომრიცხავი უფლება. თანხმობის გარეშე ფოტოს გასაჯაროება კი ქონებრივი უფლების დარღვევას წარმოადგენს და ექვემდებარება აღდგენას დამოუკიდებლად იმისა, დარღვეულია თუ არა ამ პიროვნების პირადი ცხოვრება.²⁸

3.3. პირადი არაქონებრივი უფლებების ქონებრივი ელემენტის რეგულირება პოლონეთში

პიროვნული უფლებების კომერციალიზაცია უდავო სოციალურ ფენომენს წარმოადგენს პოლონეთშიც,²⁹ რომელიც უფრო ფაქტობრივი რეალობაა, ვიდრე იურიდიული კატეგორია. სამეცნიერო წრეებში უმცირესობას წარმოადგენს იმ ავტორთა პოზიციები, რომლებიც პიროვნულ ასპექტში კომერციულ ღირებულებასაც მოიაზრებენ.³⁰ ამის მიუხედავად, პოლონეთში დადგენილ პრაქტიკას წარმოადგენს პიროვნული უფლებების განკარგვის ან რეალიზაციის თაობაზე ნებართვები, რაც პიროვნულ სფეროში სამოქალაქოსამართლებრივი გარიგებების დადების საშუალებას იძლევა, თუმცა მსგავსი ტიპის გარიგებები ძირითადად ინტელექტუალური საკუთრების შესახებ საკანონმდებლო აქტებით წესრიგდება და სასამართლო პრაქტიკაში ჯერ არ დამდგარა მათი პიროვნული უფლებების რანგში განხილვის საჭიროება.³¹

3.4. პიროვნული უფლებების დიფერენცირება ქონებრივი ასპექტის მიხედვით ესპანურ სამართალში

ამერიკული სამართლის გავლენით ესპანეთის სასამართლო პრაქტიკასა³² და იურიდიულ ლიტერატურაში³³ ფართოდაა გავრცელებული პიროვნული უფლებების ქონებრივი შინაარსის იდეა. პიროვნული უფლების კომერციული მიზნებისთვის გამოყენების შესაძლებლობა ესპანეთში ორგანული კანონითაა გარანტირებული.³⁴ თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ გამოსახულებაზე პირის უფლება არ წარმოადგენს კონსტიტუციით დაცულ ძირითად უფლებას და დარღვევის შემთხმებაც არ ექვემდებარება კონსტიტუციურსამართლებრივ კონტექსტს³⁵. სასამართლო პრაქტიკის მსგავსი მიდგომა მიუთითებს იმაზე, რომ ესპანეთშიც ერთმანეთისგანაა გამიჯნული პიროვნული უფლების კონსტიტუციურსამართლებრივი და სამოქალაქოსამართლებრივი დაცვის მექანიზმები. დავას არ იწვევს ის ფაქტი, რომ „საჯაროობაზე უფლე-

²⁸ Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 1073.

²⁹ Drobnig U., Kötz H., Mestmäcker E. -J., Deutsch-polnisches Kolloquium über Wirtschaftsrecht und das Recht des Persönlichkeitssschutzes, Tübingen, 1985, 9.

³⁰ იხ. Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 1128.

³¹ იქვე, 1128.

³² STC 81/2001 26.3.2001-Emilio Aragon; STC 117/1994 25.4.1994 (FJ 3)-Ana Garcia Obregon; STC 231/1988 2.12.1988-Paquirri.

³³ Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 1160.

³⁴ იქვე, 1167.

³⁵ იქვე.

ბის“ ამერიკული ვარიანტის მსგავსად ინდივიდუალობის ცალკეული გამოვლინებების კომერციული მიზნით არამართლზომიერი გამოყენება მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ინდიკატორია. ის ფაქტიც, რომ აღნიშნული ელემენტების გამოყენების თაობაზე უფლებამოსილი პირის მიერ ნებართვის გაცემის შესაძლებლობაც ესპანელმა კანონმდებელმა *Right of Publicity*-ის შემადგენელ ნაწილად მიიჩნია, კიდევ ერთი დადასტურებაა იმისა, რომ ქონებრივი ასპექტები პიროვნული უფლებების ინტეგრალურ ნაწილს განეკუთვნება.³⁶

4. უფლება საჯაროობაზე (*Right of Publicity*), როგორც პიროვნულობის ეკონომიკური ასპექტი ანგლო-ამერიკულ სამართალში

საერთო სამართლის ქვეყნებში, გერმანული სისტემისგან განსხვავებით, სწორედ პიროვნულობის ასპექტების კომერციული დატვირთვის შედეგად აღმოცენდა უფლება საჯაროობაზე (*Right of Publicity*),³⁷ როგორც თვითმყოფადი და დამოუკიდებელი მოთხოვნის საფუძველი. ინდივიდის ცალკეული პიროვნული მახასიათებლის უნებართვო კომერციული გამოყენების გავრცელებული შემთხვევების გამო ეკონომიკური ტიპის უფლების *Right of Publicity*-ის ფორმირება იყო ერთგვარი რეაქცია ამერიკის ცალკეულ შტატში, რომელიც პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დამცავი სარჩელის გვერდით პარალელურად არსებული და დამოუკიდებელი უფლებაა³⁸. იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების მიხედვით, უფლება საჯაროობაზე თავისი არსით მოიცავს ორ ასპექტს: უფლებას ნეგატიურ კონტექსტში, რომელიც კრძალავს ინდივიდუალობის ცალკეული მახასიათებლების უნებართვო გამოყენებას და პოზიტიურ უფლებამოსილებას, რომელიც აღჭურავს მესაკუთრეს თავისი პიროვნების ექსკლუზიური განკარგვის შესაძლებლობით, რაც ამ უფლებების ეკონომიკურ ჭრილში რეალიზაციასაც გულისხმობს.³⁹

გაბატონებული მოსაზრების მიხედვით, საჯაროობაზე უფლება ქონებრივი ტიპის, გასხვისებადი და მემკვიდრეობით გადაცემადი უფლებაა.⁴⁰ შეიძლება ითქვას, რომ უფლება საჯაროობაზე წარმოადგენს პირადი ცხოვრების დაცვის უფლების საპირისპირო მოვლენას, რომლისგან განსხვავებით დაცვის სამიზნეა პიროვნულობის არა იდეალური, არამედ ეკონომიკური ნაწილი.

პიროვნულობის დაცვის მექანიზმების ამგვარი დუალისტური დაყოფის საჭიროება გააჩინა იმან, რომ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებამ ვერ უზრუნველყო თანამედროვე სამყაროში იდენტობის ყველა გამოვლინების ეფექტური დაცვა.⁴¹ პირადი სფეროს დაცვის თაობაზე უფლების⁴² ამ ნაკლოვანების მიზეზი სასამართლო პრაქტიკიდან იღებს სათავეს, რომელიც ვერ იქნა გამოყენებული საზოგადოებისთვის ცნობილი სახეების პირადი ცხოვ-

³⁶ იქვე, 1168.

³⁷ საჯარო ლ., ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები, ნაშრომი დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 2014, 100.

³⁸ *Götting H. P.*, Vom Right of Privacy zum Right of Publicity: Die Anerkennung eines immaterialgüterrecht an der eigenen Person im amerikanischen Recht, GRUR Int. 1995, 656.

³⁹ იქვე.

⁴⁰ იქვე, 656.

⁴¹ იქვე, 659.

⁴² *Right of Privacy*.

რების ხელშეუხებლობის დასაცავად, რადგან მათი საჯარო სტატუსი კონკლუდენტურად მიუთითებს საჯაროობისკენ მისწრაფებას, ანუ საკუთარი ნებით დაცვის უფლების გამორიცხვას⁴³. ამგვარი დასაბუთებით დიდი ხნის მანძილზე მოსამართლეები უარს ამბობდნენ ცნობილი საჯარო ფიგურების პერსონალური მახასიათებლების უნებართვო გამოყენების აღკვეთაზე, რაც ერთგვარ უსამართლო პრაქტიკას ქმნიდა და განსაკუთრებით დაუცველ მდგომარეობაში აყენებდა ამ უკანასკნელთ.⁴⁴

სამართლებრივ დოგმებსა და ცხოვრებისეულ ფაქტობრივ მოთხოვნილებებს შორის ამ შეუთავსებლობის დარღვევაში პირველი ძვრა შეიტანა მოსამართლე ჯერემი ფრანკმა, რომელმაც 1953 წელს თავის ცნობილ და გარდამტეხ გადაწყვეტილებაში *Healen Laboratories, Inc. v. Topps Chewing Gum, Inc.*⁴⁵ პირველად შეეხო პიროვნული მახასიათებლების „საჯაროობის ფასს“, რომელსაც მან უფლება საჯაროობაზე – *Right of Publicity* უწოდა და ქონებრივი ტიპის უფლებად დაახასიათა. ფრანკის სრულიად ინოვაციურმა მიგნებამ სწრაფად ჰპოვა აღიარება იურიდიულ დოქტრინასა⁴⁶ და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებებიც ამ პრინციპზე აიგო.⁴⁷

დღეს, ამერიკულ სამართალში უფლებას საჯაროობაზე ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი უკავია და წარმოადგენს ინტელექტუალური საკუთრების სამართალში არსებულ დამოუკიდებელ ინსტიტუტს. პირადი სფეროს დაცვის თაობაზე უფლებისგან⁴⁸ განსხვავებით, რომელიც იცავს ცალკეული ინდივიდის „უფლებას მარტობაზე,⁴⁹“ უფლება საჯაროობაზე, პირიქით,

⁴³ გამონაკლის წარმოადგენდა შემთხვევა, როდესაც პიროვნების იდენტობის ელემენტების სარეკლამოდ გამოყენებას ღირსების შემლახავი სახე ჰქონდა ე. წ. *Offensive Use*, რაზეც კონკლუდენტური თანხმობა ვერ გავრცელდება იხ. *Gill v. Hearst Publishing Co.*, 40 Cal. 2nd 224, 253 (1953).

⁴⁴ "O'Brien v. Pabst Sales Co 124 F. 2d 167 (5th Cir. 1941), სადაც მოსარჩელე, რომელიც ცნობილ ფეხბურთელს წარმოადგენდა, სადავოდ ხდიდა ერთ-ერთი ლუდსახარშის მიერ მისი ფოტოსურათის სარეკლამო მიზნებისთვის გამოყენებას. ამასთან, ფეხბურთელი განეწიანებული იყო ორგანიზაციაში, რომლის მიზანი იყო ახალგაზრდების ალკოჰოლისგან გათავისუფლება. ამის მიუხედავად, სასამართლომ არ მიიჩნია ფოტოს გამოყენება *Right of Privacy*-ის დარღვევად ფეხბურთელის, როგორც საჯარო ფიგურის მიერ გასაჯაროებაზე ნაგარაუდები თანხმობის მოტივით.

⁴⁵ *Healen Laboratories, Inc. v. Topps Chewing Gum, Inc.* 202 F. 2d 866 (2d Cir. 1953). დავა საღეჭი რეზინის დამამზადებელ ორ კომპანიას შორის მიმდინარეობდა, რომლებიც დაობდნენ სხვადასხვა ცნობილი კალათბურთელის ფოტოების გამოყენების უფლების თაობაზე საღეჭი რეზინის შეფუთვაზე დატანასთან დაკავშირებით, რაც, თავის მხრივ, მოზარდების ამ პროდუქციის დაინტერესებას გულისხმობდა. ერთ-ერთმა კომპანიამ ხელშეკრულების საფუძველზე მოიპოვა კალათბურთელისგან გამოსახულებაზე უფლების გამოყენების ნებართვა, ხოლო მეორემ ყოველგვარი ნებართვის გარეშე დაიტანა შეფუთვაზე ცნობილი პირის გამოსახულება. მოსარჩელეს ლიცენზიის მფლობელი კომპანია წარმოადგენდა, რომელიც ხელშეკრულებით მინიჭებული უფლების დარღვევაზე დაობდა, მოქმედებისგან თავის შეკავებას და ზიანის ანაზღაურებას ითხოვდა. მოპასუხე შესაგებელში წარმოდგენილ პრეტენზიას აბათილებდა იმ საფუძველით, რომ სხვისი გამოსახულების თაობაზე მოსარჩელეს არ ჰქონდა დავის უფლება ამ უფლების პიროვნებასთან ახლო კავშირის მოტივით. მოსამართლე ფრანკმა დადგინილი პრაქტიკისგან სრულიად განსხვავებული მოტივაციით გადაუხვია პირადი ცხოვრების უფლების დადგენილ დოგმებს და გასაჯაროებაზე უფლების არსებობაც აღიარა, რომელიც პიროვნული მახასიათებლის კომერციულ ღირებულებას იცავს და მფლობელს, მსგავსად სხვა ქონებრივი უფლებებისა მისი განკარგვის ექსკლუზიური უფლებას ანიჭებს.

⁴⁶ *Götting H. P., Vom Right of Privacy zum Right of Publicity: Die Anerkennung eines immaterialgüterrecht an der eigenen Person imamerikanischenRecht, GRUR Int.* 1995, 661.

⁴⁷ *Zacchini v. Scripps-Howard Broadcasting Co* 433 U.S. 564 (1977). ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ 1977 წლის გადაწყვეტილებაში გაიმეორა ფრანკის დასაბუთება და უფლება საჯაროობაზე ადამიანური იდენტობის დაცვის აუცილებელ ნაწილად აღიარა.

⁴⁸ *Right of Privacy.*

⁴⁹ *Right to be alone.*

წარმოადგენს პიროვნული მახასიათებლების ეკონომიკური მიზნით უნებართვო გამოყენების აღკვეთის ეფექტურ საშუალებას და მოიცავს ინდივიდის ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას, გამოიყენოს მისი პიროვნების განმსაზღვრელი ნიშნები და ასევე გადასცეს მათი გამოყენების უფლება მესამე პირებს სპეციალური ლიცენზიის მეშვეობით. მეთოდოლოგიური კუთხით ამ სახის რეგულაცია გულისხმობს პიროვნულობის დაცვის მექანიზმების გახლეჩვას „იდეალურ“ და „კომერციულ“ სფეროებად, ანუ პრაქტიკულად ეს ნიშნავს ორი სრულიად დამოუკიდებელი მოთხოვნის უფლების აღიარებას განსხვავებული სამართლებრივი შედეგებით და დაცვის ობიექტებით.

მიუხედავად იმისა, რომ თავდაპირველად აღნიშნული უფლება საჯარო ფიგურების დაცვის საჭიროებიდან აღმოცენდა, დღეს დავას არ ინვესტის ფაქტი, რომ ამ უფლების დაცვის ფარგლები ნებისმიერ პირზე ვრცელდება მისი სოციალური სტატუსის მიუხედავად.⁵⁰ შესაბამისად, ცნობადობა არ წარმოადგენს *Right of Publicity*-ის განმსაზღვრელ წინაპირობას, თუმცა არსებით როლს თამაშობს დარღვევის კვალიფიკაციის შემდეგ სანქციის სახით ქონებრივი ზიანის ოდენობის გამოთვლის საქმეში.⁵¹

5. პირად არაქონებრივ უფლებებში ქონებრივი და არაქონებრივი ელემენტების რეგულირება საავტორო სამართლის ანალოგიით

ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებების ინტელექტუალური საკუთრების სისტემაში მოქცევასთან ერთად, აქტუალური გახდა საკითხი, თუ რამდენად არის ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები „წმინდად“ პიროვნული უფლებები⁵² და იცავს თუ არა იგი მის ეკონომიკურ ინტერესებსაც. აღსანიშნავია, რომ არც ინტელექტუალური საკუთრების სამართალში არის ავტორებს შორის ერთიანი პოზიცია აღნიშნული საკითხის შესახებ და ევროპაში შემუშავებულია ორი: **მონისტური** და **დუალისტური** თეორიები.

5.1. პიროვნული უფლება, როგორც ერთიანი უფლების სამართლებრივი კონსტრუქცია (მონისტური თეორია)

თანამედროვე იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებულ პოზიციას წარმოადგენს საავტორო სამართალში არსებული მონისტური მიდგომის გაზიარებით ზოგადი პიროვნული უფლების ერთ, ძირეულ უფლებად აღიარების პათოსი, რომელიც თავის თავში აერთიანებს იდეალურ და მატერიალურ ინტერესებს.⁵³ ამდენად, აღნიშნული თეორიის თანახმად, ავტორს გააჩნია ორად გაყოფილი, მაგრამ ერთიანი საავტორო უფლება, რომელიც ემსახურება ავტო-

⁵⁰ *Motschenbacher v. R.J. Reynolds Tobacco Co.*, 498 F. 2d 821, 824 (9th Cir. 1974).

⁵¹ *Götting H. P.*, *Vom Rightof Privacy zum Rightof Publicity: Die Anerkennung eines immaterialgüterrecht an der eigenen Person im amerikanischen Recht*, GRUR Int., 1995, 662.

⁵² *საჯაია ლ.*, ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები, ნაშრომი დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 2014, 21.

⁵³ *Götting H., Schertz C., Seitz W.*, *Handbuch des Persönlichkeitsrecht*, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 20-21; *Staudinger J.*, *Kommentar zum BGB*, §823, Berlin, 2017, Rn. C 149; *Palandt O., Sprau H.*, Band 7, BGB, §823, 76. Auf., München, 2017, Rn. 85.

რის როგორც პიროვნული, ისე ქონებრივი უფლებების დაცვას ერთიან კონტექტში.⁵⁴ ამ მიდგომის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი გიოთინგი⁵⁵ პიროვნულ და ქონებრივ უფლებებს შორის დიფერენციაციის მიზეზად „ქონებრივი“ და არამატერიალური“ უფლებების აღრევას უთითებს. გამიჯვნის ამგვარი მეთოდის გამოყენებით მეცნიერი ასკვნის, რომ პიროვნულობასთან დაკავშირებული ღრმად პერსონიფიცირებული უფლებები არ ექვემდებარება სამოქალაქო ბრუნვაში რეალიზაციას მაშინ, როდესაც არამატერიალური უფლებები წარმოადგენს პიროვნებისგან განცალკავებად და ბრუნვანარიან ინტელექტუალურ სიკეთეებს. „უფლების ქონებრივი ხასიათი არა იმდენად სამართლებრივი, არამედ ფაქტობრივი საკითხია, რომლის გადაჭრის უფლებამოსილება სამოქალაქო ბრუნვას გააჩნია“.⁵⁶ ეს ნიშნავს იმას, რომ თავად პიროვნული უფლების აბსტრაქტულ შემადგენლობა არ ექვემდებარება ეკონომიკურად შეფასებას, თუმცა ამ ასპექტის დამატების საჭიროება ბუნებრივად გააჩნია საზოგადოებრივმა მოთხოვნამ.⁵⁷ სამართლებრივი წესრიგი ვალდებულია რა ანგარიში გაუწიოს საბაზრო მოთხოვნებს, კერძო ავტონომიის პრინციპის გათვალისწინებით ბრუნვის მონაწილეებს მიანდობს გადაწყვეტონ, გახდება თუ არა და რა მოცულობით მათი უფლება განკარგვის ობიექტი.

ამდენად, შემოთავაზებული მოსაზრებით უპირიანია საავტორო სამართალში არსებული მონისტური თეორიის გადმოტანა პიროვნული უფლებების ნაწილშიც და ქონებრივი და არა-ქონებრივი უფლებების ერთიანი ცნების ქვეშ გაერთიანება⁵⁸. ამერიკული სამართლისგან განსხვავებით, სადაც პირადი ცხოვრების და საჯაროობის უფლება ორ დამოუკიდებელ, თვითმყოფად საფუძვლებად არის წარმოდგენილი, მოცემულ შემთხვევაში, გადაცემანარიანი და გასხვისებადი ქონებრივი უფლებები ცალკე არ განიხილება, არამედ ხდება პიროვნულობასთან უშუალოდ დაკავშირებული ძირითად უფლების შემადგენელი ნაწილად აღქმა. მონისტური გაგებით, თუმცა ქონებრივი ნაწილის აღიარებით, მიღწევადია ეკონომიკური ღირებულების მქონე სიკეთის გარიგების ობიექტად ქცევა იდეალური ნაწილის ხელშეუხებლად, რითაც დაცული იქნება სამართლებრივი ბალანსი მათ შორის ძირითადი კანონით დაცულ გაუსხვისებად ღირსებისა და საკუთარი პიროვნების თავისუფლად განვითარების უფლებას შორის.

5.2. პიროვნული უფლება, როგორც პიროვნებასთან დაკავშირებული არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე (დუალისტური თეორია)

გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში ჯერ კიდევ 1963 წელს გაჩნდა მოსაზრება, რომ პიროვნული უფლების ეკონომიკური ასპექტების დაცვა თავად ზოგადი პიროვნული უფლე-

⁵⁴ საჯაია ლ., ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები, ნაშრომი დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თსუ, თბ., 2014, 21-22; შდრ. *Ulmer U., Urheber-und Verlagsrecht*, 3rd ed., Berlin, 1980, 116; *Rehbinder M., Peukert A., Urheberrecht*, 1 Teil, 18. Auf., München, 2018, Rn. 154, 155 – ხის მეტაფორასთან დაკავშირებით.

⁵⁵ *Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht*, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 20.

⁵⁶ *Götting H., Persönlichkeit als Vermögenswert*, Tübingen, 1995, 9; *Götting H., Schertz C., Seitz W., Handbuch des Persönlichkeitsrecht*, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 20.

⁵⁷ იქვე.

⁵⁸ იქვე, 20.

ბისგან გამიჯნული და დამოუკიდებელი საფუძვლით მომხდარიყო,⁵⁹ რომელიც ერთპიროვნულად იქნებოდა პასუხისმგებელი „პიროვნულობით სარგებლობის“ ეკონომიკურ შედეგებზე. პოზიციის დასასაბუთებლად ავტორები უთითებდნენ იმ ფაქტს, რომ ზოგადი პიროვნული უფლება მხოლოდ პიროვნულ ნაწილებს მოიცავს და სრულად თავისუფალია ეკონომიკური დანამატებისგან.⁶⁰ აღიარებული ფაქტის გათვალისწინებით, რომ პიროვნული უფლება ორმაგი დანიშნულების მქონე უფლებაა ქონებრივ-არაქონებრივი ბუნების კომბინაციით, მხოლოდ იდეალური ინტერესის მატარებელი ზოგადი პიროვნული უფლება ვერ გამოდგება ორივე ასპექტის დამცავ ნორმად. შესაბამისად, პიროვნულობის ქონებრივი ელემენტიც არ შეიძლება მოაზრებული იქნეს ძირითადი უფლების ინტეგრალურ ნაწილად.⁶¹

ამის მიუხედავად, ავტორები თანხმდებოდნენ, რომ დასახელებულ ორ უფლებას აქვს ერთი დიდი გადაკვეთის წერტილი ინდივიდის ერთიან პიროვნულობასთან, საიდანაც შეიძლება გამოიყოს ეკონომიკური ღირებულების შექმნის უნარის მქონე ნაწილები, რომლებიც ამ პრაქტიკული მოდიფიკაციით წმინდა პიროვნულიდან არამატერიალურ სიკეთეთა კატეგორიად გადაკვალიფიცირდებიან.⁶² ამგვარად, განსახილველ სიკეთეთა ბრუნვაუნარიანობა უმეტესად დამოკიდებულია იმაზე, შეესაბამება თუ არა მას ქონებრივი ექვივალენტი და ჩნდება თუ არა საყოველთაოდ მიღებული გაცვლის საშუალების სანაცვლოდ ამ სიკეთის სამოქალაქო ბრუნვაში ჩაშვებაზე ინტერესი.

წარმოდგენილი იდეის კიდევ უფრო განვრცობით მეცნიერებმა ჩამოაყალიბეს ახალი „ეკონომიკური პიროვნულობის“ (*Wirtschaftspersönlichkeitsrechts*) კონკრეტიზაციის თეორია, რომელის იურიდიული ტექნიკისა და მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის გენერალური დელიქტის ზოგად დათქმაში, §823-ში მოახდენდა ინტეგრირებას, დაცულ სფეროთა ჩამონათვალში პიროვნების ეკონომიკური სფეროს ყველა გამოვლინების ჩართვით.⁶³ შემოთავაზებული პოზიციით⁶⁴, „ეკონომიკური პიროვნულობის“ უფლება უფლებამოსილი პირის სურვილით ასევე შეიძლება გავრცელებულიყო პიროვნულობის სფეროში ქონებრივი სახის მოქმედების თავისუფლებაზეც, რასაც „პიროვნულობით სარგებლობის“ (*Persönlichkeitsnutzungsrechte*) უფლებისგან დაცულ სფეროთა მასშტაბურობა განასხვავებდა, რადგან ეს უკანასკნელი მხოლოდ პიროვნული სფეროს მატერიალური ინტერესით იყო შემოფარგლული, ხოლო „ეკონომიკური პიროვნულობის“ დამცავი ნორმა უფრო ფართო მოთხოვნის საფუძველს წარმოადგენდა.

შეიძლება ითქვას, რომ დუალისტური მიდგომის მომხრეთა არგუმენტაცია სცილდება გერმანულ დოქტრინისთვის დამახასიათებელ პრინციპს ზოგადი პიროვნული უფლების ერთიანი ჩარჩო-უფლების აღიარების თაობაზე და უფრო ცალკეული პიროვნული უფლებების მონესრიგებისკენ იხრება. ასევე თვალშიმოსახვედრია, რომ დუალისტური კონსტრუქციის

⁵⁹ *Heitmann L.*, Der Schutz der materiellen Interessen an der eigenen Persönlichkeitssphäre durch subjektiv-private Rechte, Hamburg, 1963, 23; *Kläver M.*, Vermögenrechtliche Aspekte des zivilrechtlichen allgemeinen Persönlichkeitsrechts, ZUM, 2002, 205.

⁶⁰ *Fikentscher W.*, Deutsches Wirtschaftsrecht, Bd. 2, München, 1983, 112, 131 ff.; *Kläver M.*, Bereicherungsrechtliche Ansprüche bei einer Verletzung des allgemeinen Persönlichkeitsrecht, Hamburg, 1999, 205.

⁶¹ *Peukert A.*, Persönlichkeitsbezogene Immaterialgüterrecht, Berlin, 2000, 11.

⁶² იქვე, 3; *Hartl M.*, Persönlichkeitsrechte als verkehrsfähige Vermögensgüter, Dissertation, Konstanz, 2004, 120, <<https://d-nb.info/975522981/34>> [30.05.2019].

⁶³ *Kläver M.*, Vermögenrechtliche Aspekte des zivilrechtlichen allgemeinen Persönlichkeitsrechts, ZUM, 2002, 205.

⁶⁴ იქვე.

ალიარების მიუხედავად, ავტორები ვერ გაეცნენ ქონებრივი ღირებულების მქონე ელემენტებსა და ერთიან პიროვნულ უფლებას შორის მჭიდრო კავშირის რეალობას. თავად, ამ დოქტრინის მომხრე ავტორების განმარტებით, მარტოოდენ ის ფაქტი, რომ ინდივიდუალური, ღირსებასთან კავშირში მყოფი პერსონალურობა მისი გარეგანი გამოსატყულებებისგან განსხვავებით არ ექვემდებარება მატერიალიზაციას, არ ნიშნავს, რომ თავად ეს „გარეგნული ნიშნები“ სამოქალაქო ბრუნვის ობიექტებია, არამედ ისინი ასახავენ პიროვნულობის კონტროლის სისტემის ფართო შინაარსს, ანიჭებენ რა მას გარეგნულ იერსახეს და სრულად მაინც არ არიან ადამიანის „შინაგანი პერსონალურობისგან“ განყენებულნი.⁶⁵ შესაბამისად, პოზიციის სუსტი მხარე მდგომარეობს იმაში, რომ ის, ერთის მხრივ, ალიარებს პიროვნული მახასიათებლის პიროვნებისგან სრულად ჩამოცილების შეუძლებლობას, ხოლო, მეორეს მხრივ, უშვებს ამ უკანასკნელთა ცალკე უფლების ობიექტად არსებობის შანსს, რაც ღირებულებათა დაცულობის თვალსაზრისით საკმაო ბუნდოვანებას წარმოშობს და ეწინააღმდეგება ერთიანი ჩარჩო დებულების განმტკიცების ძირეულ იდეას.

6. პიროვნული უფლების ქონებრივი ფასი ქართულ სამართალში

პიროვნულობის კონკრეტული გამოვლინებების ფაქტობრივი „კომერციალიზაციის“ თემის ქართული სამართლებრივი ჩარჩოები უფრო მეტ სიახლოვეს გერმანულ სამართლებრივ მონესრიგებასთან ავლენს მონისტური თეორიის ქრილში. გერმანიის მსგავსად ქართველი კანონმდებლებიც ვერ ხედავს პიროვნულობის კომერციული გამოყენებისგან დაცვის დამოუკიდებელი მექანიზმის შემოტანის აუცილებლობას ცალკე ე. წ. „ეკონომიკურ უფლებების“ სახით. საყურადღებოა ასევე, რომ სასამართლო პრაქტიკას არც ერთ გადაწყვეტილებაში არ მოუხდენია პიროვნული უფლებების „იდეალურ“ და „ეკონომიკურ“ სფეროებად გაყოფა. მეტიც, სასამართლო პრაქტიკაში ხშირად ხდება იმ ზოგადი პოსტულატის კონსტატაცია, რომ „არა-ქონებრივი ურთიერთობები მოკლებულია ეკონომიკურ შინაარსს და ღირებულება არ გააჩნია“.⁶⁶ აღნიშნულ ჩანართს სასამართლო, ძირითადად, არაქონებრივი ზიანის კომპენსაციის ოდენობის შემცირების არგუმენტად იყენებს⁶⁷. ასეთ შემთხვევაშიც, ეს უკანასკნელი, მართალია, წარმოაჩენს არაქონებრივი ღირებულების პრიმატს და მორალური ზიანის ფულადი ფორმით ანაზღაურებისასაც აპელირებას უფრო იდეალურ მიზნებზე ახდენს, ვიდრე ეკონომიკურზე, როგორცაა სულიერი ტკივილების შემსუბუქება, უარყოფითი ემოციების გაქარწყლება და მოსარჩელის გამართლება საზოგადოების თვალში.⁶⁸

⁶⁵ *Beuthien V., Schmölz A., Persönlichkeitsschutz durch Persönlichkeitsgüterrechte*, München, 1999, 45, სადაც ამერიკული *Right of Privacy*-იც არამატერიალური სიკეთის რანგშია აყვანილი.

⁶⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 11 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-1084-1034-2014; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2004 წლის 14 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-593-1241-03.

⁶⁷ დაწვრილებით არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურებაზე პიროვნულ უფლებებთან ქრილში იხ. *ქათამაძე ნ.*, არაქონებრივი (მორალური) ზიანის ფუნქციების გავლენა ანაზღაურების მოცულობის განსაზღვრის კრიტერიუმებზე, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, 2018, 95.

⁶⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 30 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-1433-1531-04.

ამის პარალელურად, მაინც შეიძლება მოიძებნოს გადაწყვეტილებები, სადაც ქართულ-მა სასამართლოებმაც ვერ აურეს გვერდი პიროვნული უფლების „კომერციალიზაციის“ თემას. მაგალითად, არაქონებრივი უფლების ერთ-ერთი მახასიათებლის-საქმიანი რეპუტაციის დაცვის თაობაზე მსჯელობისას.⁶⁹ იგივე პათოსი შეინიშნება იურიდიულ დოქტრინაშიც⁷⁰, სადაც აღნიშნულია, რომ არაქონებრივი უფლებების ეფექტური დაცვა კონკრეტულ შემთხვევაში გამოიხატება იმაში, რომ მათი ხელყოფის შემთხვევაში შესაძლებელია პირმა მოითხოვოს მიყენებული თუნდაც არაქონებრივი (მორალური) ზიანის ფულადი ფორმით ანაზღაურება, რაც, თავის მხრივ, ქონებრივი სახის სიკეთეა.⁷¹

6.1. სახელის უფლების დუალიტური ბუნება

არამატერიალური უფლების სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართვის და რეალიზების შესაძლებლობის არსებობის დასადასტურებლად კარგი მაგალითია პიროვნების სახელის უფლება. თანამედროვე სამოქალაქო სამართალში გავრცელებული შეხედულების მიხედვით, სახელის უფლება პირადი და აბსოლუტური უფლებაა,⁷² რომლის არაქონებრივი ხასიათიც მისი დაცვის სამართლებრივი მექანიზმებიდან გამომდინარეობს.⁷³ სახელის უფლების არაქონებრივ ხასიათს მისი ბრუნვაუნარიანად ცნობის შეუძლებლობა განსაზღვრავს.⁷⁴ სამოქალაქო სამართლის მეცნიერებისთვის არც სხვა შეხედულებაა უცხო, რომლის მიხედვითაც სახელის უფლება არამატერიალურ ქონებრივ უფლებებს განეკუთვნება, განსაკუთრებით კი კომერციული ურთიერთობების სფეროში⁷⁵. სახელის უფლების დანიშნულება და მისი დატვირთვა თანამედროვე რეალობაში როგორც არაქონებრივი, ისე, ცალკეულ შემთხვევებში, ქონებრივი უფლებების დაცვის წინაპირობის სამართლებრივ გარანტს წარმოადგენს⁷⁶. შესაბამისად, შეიშნება სახელის უფლების დიფერენცირების მცდელობა, რომლის მიხედვითაც სახელის უფლების კომერციული ასპექტის სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართვა სახელის, როგორც საფირმო სახელწოდების და სასაქონლო ნიშნის საკუთრების უფლების საფუძველზე განკარგვის შესაძლებლობა იძლევა⁷⁷. ამგვარი მიგნების მიუხედავად, სახელის უფლების დოგმატური კლასიფიკაცია და მისი, როგორც აბსტრაქტული ცნების განხილვა, ცალსახად მხოლოდ წმინდა

⁶⁹ შდრ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 11 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-1084-1034-2014; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 18 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე № 3კ/376-01.

⁷⁰ ახვლედიანი ხ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., ჭანტურია ლ., ჯორბენაძე ს. (რედ.), სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებანი, თბ., 1999, 77.

⁷¹ საჯავია ლ., ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები, ნაშრომი დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თსუ, 2014, 98.

⁷² საჯავია ლ., ავტორობისა და სახელის უფლება – ქართული საავტორო სამართალი და თანამედროვე სამართლებრივი ტენდენციები, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, 2013, 236; ჯორბენაძე ს., ახვლედიანი ხ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნ. I., მუხ. 17, თბ., 2002, 52; ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 199; *Klass N.*, in: *Ermann M.*, *Kommentar zum BGB*, §12, 15. Aufl., Band I., Köln, 2017, Rn. 14.

⁷³ ჯორბენაძე ს., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2017, მუხ. 17, 99.

⁷⁴ იქვე.

⁷⁵ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 199.

⁷⁶ ჯორბენაძე ს., სოციალური მედიის სამართალი, თბ., 2019, 63.

⁷⁷ ჯორბენაძე ს., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2017, მუხ. 17, 99.

პერსონალურ ან მხოლოდ არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთედ, უკიდურესად რთული და არაპრაქტიკულია. დოქტრინალურ დონეზე უფრო მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს განისაზღვროს, სახელის უფლების შემადგენელი რომელი კომპონენტი რა მოცულობით შეიძლება გადაეცეს მესამე პირებს გამოყენების უფლებით, რაც თავის მხრივ, პიროვნულ უფლებაში ქონებრივი ელემენტის გამოყოფასთან და შესაბამისად, მის საქონელგაცვლის საგნად ქცევასთან არის დაკავშირებული.

6.2. გამოსახულების უფლების ქონებრივი ელემენტი

აღიარებული შეხედულებით, გამოსახულების უფლება ფიზიკური პირის დამოუკიდებელი არაქონებრივი უფლებაა, თუმცა სსკ-ის მე-18 მუხლის მე-4 ნაწილი შესაძლებლად მიიჩნევს უფლებამოსილი პირის მიერ თანხმობის გამოხატვის გზით მესამე პირებზე ამ სიკეთის გამოყენების უფლების მინიჭებას, თუნდაც კომერციული გამორჩენის მოგების მიზნით. ამდენად, ალბეტდლიმა პირმა თავად უნდა გადანყვიტოს, რა სახით მოხდება გამოსახულების გამოქვეყნება⁷⁸. ამ კონტექსტში ნახსენები თანხმობის იურიდიული შემადგენლობის უკეთ გაანალიზებით დგინდება, რომ ეს უკანასკნელი სსკ-ის მე-100 მუხლის მიხედვით, წარმოადგენს იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ნების გამოვლენას, რომელიც სამართლებრივი შედეგის დადგომაზეა მიმართული, ანუ ჩვეულებრივი სამოქალაქო სამართლებრივი გარიგებაა. ამასთან, თანხმობა პუბლიკაციაზე შეიძლება გამოქვეყნდეს როგორც ცალმხრივი ნებართვის, ისე ხელშეკრულების ელემენტის სახით,⁷⁹ როდესაც პირი ვინმეს შემხვედრი მოვალეობის შესრულების პირობით აქცევს საკუთარ პიროვნულ მახასიათებელს სამოქალაქო ბრუნვის ობიექტად, რაც საკმაოდ წარმატებით გამოიყენება პროფესიული ფოტომოდელის პრაქტიკაში. ამ დროს, ორმხრივი ინტერესების გაანალიზებისას მხედველობაში მიიღება გამოსახული გარემოებებისა და პიროვნების საინფორმაციო ღირებულება, რაც კონკრეტული შემთხვევის ცალკეული დეტალების ზედმიწევნით გათვალისწინებას მოითხოვს.

თანხმობის კონტექსტში განმარტებას საჭიროებს მე-18 მუხლის მე-5 ნაწილით დადგენილი გამონაკლისი, როდესაც ფოტოგადაღება ან ვიდეოგადაღება, მართალია, არ უკავშირდება კულტურულ მიზნებს, მიუხედავად ამისა, უფლებამოსილი პირის თანხმობა გამოსახულების გამოქვეყნებაზე არ არის საჭირო, თუ პირმა პოზირებისთვის მიიღო საზღაური. დასაზუსტებელია კანონის ტექსტის მიხედვით, გულისხმობს თუ არა პოზირებისთვის საზღაურის აღების ნებისმიერი შემთხვევა იმას, რომ პირი თანახმაა ეს ფოტოები საზოგადოების ნებისმიერი წრის წინაშეც გახადოს ცნობილი. აღნიშნულ კითხვაზე სავსებით მართებულად აღნიშნა უზენაესმა სასამართლომ, რომ პირს გააჩნია პოზირების უფლება და თავისი გამოსახულების გავრცელების უფლება.⁸⁰ ეს ნიშნავს, რომ საზღაურის აღება აპრიორი არ ნიშნავს მისი გამოსახულების ნებისმიერი სახით გამოყენებაზე თანხმობას. ეს გარემოება წარმოშობს

⁷⁸ იქვე, მუხ. 18, 131.

⁷⁹ ახვლედიანი ხ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., ჭანტურია ლ., ჯორბენაძე ს. (რედ.), სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებანი, თბ., 1999, 66; ჯორბენაძე ს., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2017, მუხ. 18, 131.

⁸⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 8 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-370-352-2013.

მხოლოდ ვარაუდს, რომ პირმა თანხმობა განაცხადა თავისი გამოსახულების „კონკრეტული, ხელშეკრულებით პირდაპირ გათვალისწინებული ან მისგან უშუალოდ გამომდინარე სახით გამოყენებაზე“⁸¹.

იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებით, გამოსახულებაზე უფლების გადაცემა, საავტორო უფლებისგან განსხვავებით, არ წამოადგენს პიროვნული უფლების ქონებრივი სახით დატვირთვას, რამეთუ, უპირველეს ყოვლისა, არაქონებრივი უფლებების დაცვა ხორციელდება⁸². თუმცა, პიროვნული უფლების დარღვევის დასახელებული შემთხვევა კვლავ ვერ გაექცა ქონებრივი ტიპის სამართლებრივ შედეგებს.

6.3. პიროვნების უფლება ხმაზე

სსკ-ის მე-18 მუხლის სერიოზულ შინაარსობრივ ნაკლად შეიძლება იქნეს მიჩნეული ის ფაქტი, რომ სამართლებრივი რეგულირების მიღმა რჩება ადამიანის უფლება საკუთარ ხმაზე, თუკი ის არ გამოხატავს მხატვრულ და მუსიკალურ შესრულებას⁸³ და საავტორო სამართლის რეგულირების სფეროში ვერ ექცევა. ხშირ შემთხვევაში, პირის პროფესიიდან გამომდინარე, ხმა უფრო მეტი ღირებულების მატარებელიც არის, ვიდრე პიროვნების გამოსახულება და იგი მეტად გამოხატავს პიროვნულობას,⁸⁴ რაც ასევე წარმატებით შეიძლება გახდეს კომერციულ ურთიერთობებში ხელყოფის ობიექტი. სამართლებრივი ბაზრის არარსებობის პირობებში კი, შეუძლებელი ხდება მასზე დაცვის უფლების განხორციელება და უფლებამოსილი პირის მიერ მისი თავისუფლად გამოყენების შესაძლებლობაც შეზღუდულია.

6.4. პირადი არაქონებრივი უფლებების მემკვიდრეობით გადაცემის პრინციპი

საქართველოს რეალობაში ერთმნიშვნელოვნადაა დადგენილი, რომ პირადი არაქონებრივი უფლებები მემკვიდრეობით არ გადაიცემა. მემკვიდრის მიერ ხორციელდება გარდაცვლილის პიროვნული უფლებების და არა გარდაცვლილისგან მემკვიდრეობით მიღებული უფლებების დაცვა.⁸⁵ სსკ-ის მე-19 მუხლის თანახმად, პირის პირადი არაქონებრივი უფლებების შეუძლია გამოიყენოს იმ პირმაც, რომელიც, თუმცა თვითონ არ არის სახელის ან პირადი ღირსების უფლების მატარებელი, მაგრამ გარდაცვალების შემდეგ მორალური ზიანის ქონებრივი ანაზღაურების მოთხოვნა დაუშვებელია. შინაარსობრივად იმავე დებულებას შეიცავს „სიტყვისა და თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის 4¹-ე მუხლიც.⁸⁶ სსკ-ის 1328-ე მუხლის თანახმად, სამკვიდრო შეიცავს გარდაცვლილის, როგორც ქონებრივი

⁸¹ *კერესელიძე დ.*, პიროვნული უფლებები (ანალიზი და დასკვნა), <<http://newvision.ge/ge/content/vi-vi-პიროვნული-უფლებები-ანალიზი-და-დასკვნა>> [30.12.2019].

⁸² იხ. *ჯორბენაძე ს.*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2017, მუხ. 18, 131.

⁸³ *საჯავია ლ.*, ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები, ნაშრომი დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 2014, 93.

⁸⁴ იქვე.

⁸⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 5 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე № 3კ/754-01; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 14 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-1401-1526-04.

⁸⁶ საქართველოს კანონი „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“, სსმ, 19, 15/07/2004 .

უფლებების, ისე მოვალეობების ერთობლიობას, რომელიც მას ჰქონდა სიკვდილის მომენტისთვის. სსკ-ის 1330-ე მუხლის მიხედვით კი სამკვიდროში არ შედის ის ქონებრივი უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც პირადი ხასიათისაა და მხოლოდ მამკვიდრებელს შეიძლება ეკუთვნოდეს.

ამგვარი მონესრიგებით, ცხადია, რომ კანონმდებელი ერთმანეთისგან არ ასხვავებს პიროვნული უფლებებიდან, რომელი შეიძლება გახდეს კომერციული ელფერის მატარებელი და ყოველგვარი კონფესტუალური გამიჯვნის გარეშე აქცევს პიროვნულობის ყველა ასპექტს ერთიან ყალიბში, მიუხედავად იმისა, რომ პიროვნულობის ზოგიერთი მახასიათებელი ფაქტობრივ რეალობაში საკმაო წარმატებით შეიძლება გახდეს ეკონომიკური მიზნით გამოყენების ობიექტი. აღნიშნულის დაშვების პარალელურად, ერთგვარ ურთიერთგამომრიცხავ მონესრიგებად შეიძლება იქნეს მიჩნეული კანონმდებლის გადანყვეტილება ყველა სახის პიროვნული უფლების მემკვიდრეობით გადაცემის აკრძალვის თაობაზე და სსკ-ის მე-19 მუხლში გარდაცვალების შემდეგ ნებისმიერი უფლების დარღვევის შემთხვევაში ქონებრივი ზიანის მოთხოვნის გენერალური აკრძალვა.

ამდენად, არაქონებრივი უფლების კომერციულ ღირებულებაზე საუბრისას, შესაძლებელია დაშვება, რომ ამ უფლების მფლობელი არ არის მოკლებული შესაძლებლობას გარდაცვალებამდე მისცეს მის მემკვიდრეებს საკუთარი არაქონებრივი სფეროს კომერციული მიზნებისთვის გამოყენების უფლება, მაგ., საკუთარი გამოსახულების გამოქვეყნების თაობაზე. ამ დაშვების პარალელურად, არსებული საკანონმდებლო შეზღუდვის პირობებში, თუ პირის გარდაცვალების შემდეგ არაუფლებამოსილი მესამე პირი, ყოველგვარი ნებართვის გარეშე მოახდენდა გარდაცვლილის არამატერიალური სიკეთის მოგების მიზნით გამოყენებას, ის უკეთეს მდგომარეობაში იქნება, რადგან დაცვის ღირსი ლეგიტიმური ინტერესის მქონე პირები მოკლებული იქნებიან ამ მოგების, როგორც არაქონებრივი ზიანის ფულადი ფორმით ანაზღაურების მოთხოვნის საშუალებას.

7. დასკვნა

ცალსახაა, რომ ციფრული ტექნოლოგიების მზარდი პროგრესის პირობებში სულ უფრო მეტად იზრდება პიროვნულობის ერთიან კონტექსტში კომერციული ასპექტების ძიების და რეგულირების აუცილებლობა. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ ქართულ რეალობაშიც არ არის აბსოლუტურ ჭეშმარიტებად დადგენილი აქსიომა – პირადი არაქონებრივი უფლებების წმინდა პერსონალურ უფლებებისადმი მიკუთვნების საკითხი და მათი ეფექტიანად განხორციელების თავისებურების გამო, სასამართლო პრაქტიკაც და იურიდიული დოქტრინა იძულებულია აღიაროს მათში მოაზრებული ეკონომიკური ინტერესებიც, თუნდაც არაპირდაპირ. სადავო არ არის ის პოზიტიური შედეგი, რომელიც პიროვნული უფლების ეკონომიკური ღირებულების განსაზღვრას მოაქვს, რაც პიროვნულობის კომერციული მიზნებით არანებადართული გამოყენების აღკვეთის ეფექტიან მექანიზმებში ვლინდება. ფაქტია, რომ ქართულ სამართლებრივ რეალობაში ამერიკული დიფერენცირებისა და გერმანული დუალისტური თეორია დამაკმაყოფილებლად ვერ წარმოაჩენს თითოეული არაქონებრივი უფლებისთვის დამახასიათებელ თავისებურებას, რაც არ შეიძლება იქნეს მიჩნეული მთლიანობაში პიროვნულობის სა-

მართლებრივი ბუნების განმაზოგადებელ ანალიზად. თუმცა, ერთობლივად, აღნიშნული თეორიების მხედველობაში მიღება იძლევა კონკრეტულ კონსენსუსამდე მისვლის საშუალებას.

წარმოჩენილი დისკურსის განზოგადების შედეგად გამოსავლად შესაძლებელია, მიჩნეულ იქნეს გერმანული მიდგომების გაზიარება და არაქონებრივი უფლებების დიფერენცირება იდეალური (არაქონებრივი) და ქონებრივი ნაწილის მიხედვით მონისტური თეორიის გათვალისწინებით. აუცილებელია, დადგინდეს იქნეს პიროვნული უფლებების ერთიანი განმარტება, თუმცა ერთმანეთისგან უნდა გაიმიჯნოს ზოგადად პიროვნული უფლების ძირეული ბაზა (იდეალური ნაწილი, რომელიც ადამიანის ღირსების განუყოფელ და ერთიან კონცეფციას უკავშირდება) და მასთან დაკავშირებული ცალკეული გამოვლინებების სამოქალაქო ბრუნვაში გამოყენების შესაძლებლობა, რაც ასევე სრულ შესაბამისობაში იქნება სამოქალაქო სამართლის კერძო ავტონომიის ფუნდამენტალურ პრინციპთან.

შემოთავაზებული დიფერენციაციის მოდელად შეიძლება, მიჩნეულ იქნეს საავტორო სამართალში არსებული პრინციპი, რომელიც ახდენს არაქონებრივი უფლებების დაყოფას პოზიტიურ და ნეგატიურ უფლებებად. ადამიანის ღირსების უფლებიდან მომდინარე პიროვნული უფლების ერთიან და ზოგად ცნებაში უნდა იქნეს მოაზრებული პიროვნულობის ისეთი მახასიათებლები, რომელთა განსახორციელებლად საჭიროა უფლების მფლობელის მიერ გადაწყვეტილების მიღება, შეიძლება მათი სამოქალაქო ბრუნვაში დაშვება და მემკვიდრეობით გადაცემა. ეს შესაძლებელია ეხებოდეს სახელის, საქმიანი რეპუტაციის ან პიროვნულობის სხვა მახასიათებლების, ხმის, სასცენო სახის, იმიჯის უფლებას. ამ უფლებებში დანახული კომერციულ ასპექტები, ევროპული მიდგომების გათვალისწინებით, შესაძლებელია გახდეს სამოქალაქო ბრუნვის ობიექტი და გადაიცეს მემკვიდრეობით გარდაცვლილის სავარაუდო და ნამდვილი ნების პრიმატის გათვალისწინებით. ამგვარი დაშვება თავის მხრივ უკავშირდება არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების უფლებამოსილებასაც. გერმანიის სამართლებრივ აზროვნებაში ამგვარი დიფერენცირებული მიდგომა გამართლებულია იმ არგუმენტით, რომ როდესაც პოტენციური სამართალდამრღვევი დაასრულებს სხვისი არაქონებრივი უფლებით დაცული სფეროს შელახვას და მხოლოდ ამის შემდეგ გახდება ეს ფაქტი ცნობილი გარდაცვლილის მემკვიდრეებისთვის, მხოლოდ დაცვითი უფლებების დეკლარირება პრაქტიკულად ვერ უზრუნველყოფს დარღვეული უფლების ეფექტურ აღდგენას. ამგვარი მიდგომის არარსებობის პირობებში, იზრდება პიროვნულობის ეკონომიკური ნაწილის არაუფლებამოსილი მესამე პირების მიერ სანქციის შიშის გარეშე გამოყენების საფრთხე, რასაც ცალსახად ეწინააღმდეგება გარდაცვლილის ღირსების უფლებასაც. ზემოაღნიშნული, თავის მხრივ, იქნება გონივრული ბალანსის გარანტი, რათა არ მოხდეს გარდაცვლილი პირის პატივისა და ღირსების დაცვის პოზიტიური ვალდებულების აბსოლუტური უგულვებლყოფა, ხოლო მეორეს მხრივ, ქართული კანონმდებლობა სრულ ჰარმონიზაციაში იყოს ევროპულ მიდგომებთან, რომელიც სწორედ ამგვარი დიფერენცირებული მიდგომით პასუხობენ თანამედროვე რეალობის მზარდ მოთხოვნებს.

უფლებათა მეორე კატეგორიად უნდა გამოიყოს ე. წ. წმინდა პიროვნული უფლებები, რომლებიც თავიანთი იდეალური ღირებულების გათვალისწინებით, წარმოშობენ მხოლოდ დაცვის უფლებას, სწორედ ამ ნაწილის მიმართ უნდა გავრცელდეს სსკ-ის მე-19 მუხლითა და „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი აკრძალვა გარდაცვალების შემდეგ ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების გამორიცხვის შესახებ

უფლების პიროვნებასთან მჭიდრო კავშირის გათვალისწინებით. შესაბამისად, ამ ტიპის უფლების მქონე სუბიექტის მემკვიდრეები დარღვევისას აღჭურვილნი არიან მხოლოდ დაცვითი ბერკეტებით, რაც არ გულისხმობს ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებამოსილებას.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, პარლამენტის უწყებანი, 31, 24/07/1997.
2. საქართველოს კანონი „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“, სსმ, 19, 24/06/2004.
3. ახვლედიანი ხ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., ჭანტურია ლ., ჯორბენაძე ს. (რედ.), სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებანი, თბ., 1999, 66, 77.
4. ბიჭია მ., პირადი უფლებების ხელყოფისთვის არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების ქართული მოდელის შესაბამისობა ევროპულ სტანდარტებთან, ჟურნალი „სამართალი“, № 1, 2017, 9.
5. კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, ევროპული და შედარებითი სამართლის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბ., 2009, 131.
6. კერესელიძე დ., პიროვნული უფლებები (ანალიზი და დასკვნა), <<https://newvision.ge/ge/content/vi-პიროვნული-უფლებები-ანალიზი-და-დასკვნა>> [30.12.2019].
7. საჯავია ლ., ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები, ნაშრომი დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 2014, 21, 93, 98, 100, 116, 236.
8. ქათამაძე ნ., არაქონებრივი (მორალური) ზიანის ფუნქციების გავლენა ანაზღაურების მოცულობის განსაზღვრის კრიტერიუმებზე, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, 2018, 95.
9. ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 199.
10. ჯორბენაძე ს., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2017, 99, 131.
11. ჯორბენაძე ს., სოციალური მედიის სამართალი, თბ., 2019, 63.
12. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 24 ოქტომბრის № 1/4/592 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-1.
13. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 18 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე № 3კ/376-01.
14. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 5 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე № 3კ/754-01.
15. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2004 წლის 14 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-593-1241-03.
16. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 30 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1433-1531-04.
17. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 14 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1401-1526-04.
18. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 8 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-370-352-2013.

19. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 11 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1084-1034-2014.
20. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), 01/01/1900, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/> [30.12.2019].
21. *Alexander Ch.*, Schadenersatz und Abschöpfung im Lauterkeits- und Kartellrechts, Jena, 2010, 257.
22. *Bamberger H., Roth H., Hau W., Poseck R.*, Beck'scher Online-Kommentar, §12, 46 Aufl., München, 2018, Rn. 9.
23. *Beuthien V., Schmölz A.*, Persönlichkeitsschutz durch Persönlichkeitsgüterrechte, München, 1999, 45.
24. *Dreier Th.*, Kompensation und Prävention, Tübingen, 2002, 256.
25. *Drobnig U., Kötz H., Mestmäcker E. -J.*, Deutsch-polnisches Kolloquium über Wirtschaftsrecht und das Recht des Persönlichkeitsschutzes, Tübingen, 1985, 9.
26. *Götting H., Schertz C., Seitz W.*, Handbuch des Persönlichkeitsrecht, Verlag C.H. Beck, München, 2008, 20-21, 196, 197, 656, 659, 1072, 1073, 1160, 1167, 1168.
27. *Götting H. P.*, Vom Right of Privacy zum Right of Publicity: Die Anerkennung eines immaterialgüterrecht an der eigenen Person im amerikanischen Recht, GRUR Int. 1995, 656, 661-662.
28. *Hartl M.*, Persönlichkeitsrechte als verkehrsfähige Vermögensgüter, Dissertation, Konstanz, 2004, 120, <<https://d-nb.info/975522981/34>> [30.05.2019].
29. *Heitmann L.*, Der Schutz der materiellen Interessen an der eigenen Persönlichkeitssphäre durch subjektiv-private Rechte, Hamburg, 1963, 23.
30. *Hubmann H.*, Das Persönlichkeitsrecht, Köln, 1967, 133.
31. *Klass N.*, in: *Ermann M.*, Kommentar zum BGB, §12, 15. Aufl., Band I., 2017, Köln, Rn. 14.
32. *Kläver M.*, Vermögenrechtliche Aspekte des zivilrechtlichen allgemeinen Persönlichkeitsrechts, ZUM 2002, 205.
33. *Klüber R.*, Persönlichkeitsschutz und Kommerzialisierung, Tübingen, 2007, 14.
34. *Peukert A.*, Persönlichkeitsbezogene Immaterialgüterrecht, Berlin, 2000, 3, 11.
35. *Rehbinder M., Peukert A.*, Urheberrecht, 1 Teil, 18. Aufl., München, 2018, Rn. 154-155.
36. *Rixecker R.*, in: Münchener Kommentar zum BGB, Allgemeine Persönlichkeitsrecht, §12, Band 1, 7. Aufl., München, 2018, Rn. 3, 35.
37. *Ulmer U.*, Urheber- und Verlagsrecht, 3rd ed., Berlin, 1980, 116.
38. BGH GRUR 2000, 709- Marlene Dietrich.
39. BGH GRUR 1956, 427, 428-*Paul Dahlke*.
40. BGH NJW 2000, 2195; 2000, 2201- Der blaue Engel.
41. BGH, NJW-RR 1987, 231 = LM § 812 BGB Nr. 187 = GRUR 1987, 128.
42. Cass.Civ. 15.02.2005, D.2005. IR. 597.
43. Campbell v MGN [2004] 2 AC 457.
44. Douglas v Hello! [2007]UKHL 21.
45. Healen Laboratories, Inc. v. Topps Chewing Gum, Inc. 202 F. 2d 866 (2d Cir. 1953).
46. Gill v. Hearst Publishing Co., 40 Cal. 2nd 224, 253 (1953).
47. Motschenbacher v. R.J. Reynolds Tobacco Co., 498 F. 2d 821, 824 (9th Cir. 1974).
48. O'Brien v. Pabst Sales Co 124 F. 2d 167 (5th Cir. 1941).
49. TGI Lyon 17.12.1980, D.1981. J. 202; TGI Paris 28.9.2006.
50. Zacchini v. Scripps-Howard Broadcasting Co 433 U.S. 564 (1977).